

Contribuții la metalurgia bronzului în nord-estul Olteniei. Piese noi descoperite

Tuțulescu Ion^{*}, Terteci Carol^{**}, Cionică Iancu^{***}

Cuvinte-cheie: *flat ax, chisel, Bronze Age, metallurgy, tools / weapon, prestigious goods.*

Rezumat: *In the present study, the authors present the latest discoveries of metal objects in northeastern Oltenia, pieces chronologically dating to the Bronze Age. The three pieces belong typologically to flat axes or socketed-ax type chisels, with evolution throughout the Bronze Age. Recently discovered pieces bring important information about the metallurgy of the Bronze Age, as well as confirming the existence of commercial routes during the aforementioned period.*

De puțin timp, metalurgiei epocii bronzului din Oltenia i-a fost dedicată o lucrare semnată de dr. Gabriel Crăciunescu¹. Lucrarea este binevenită pentru specialiștii care studiază epoca bronzului din Oltenia și nu numai.

Prin prezentarea celor de mai sus atragem atenția că, probabil, în depozitele muzeelor din Oltenia și de ce nu în lumea *”Arheologilor Amatori”* ar putea să mai existe piese din metal atribuite perioadei prezentate în rândurile acestui articol.

Mai sus amintita lucrare nu conține și aceste piese, piese de altfel descoperite recent². Deși metalurgia epocii bronzului este slab dezvoltată în regiunea de la sud de Carpați, pe baza materialului arheologic observăm o circulație a bunurilor finite dinspre nord spre sud, bunuri care se observă din perioada eneoliticului. Existența importanțelor zăcăminte de cupru în Transilvania și exploatarea acestora au condus la deschiderea unor rute comerciale, rute care se pot observa prin descoperirea de piese din metal. Astfel, dacă în perioada Eneoliticului final observăm o difuzie a topoarelor cu brațe în cruce din spațiul intracarpatic³ în spațiul aflat la sud de

---

* doctor, arheolog Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, e-mail: iontuțulescu@yahoo.com.

** doctor, arheolog Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea, e-mail: terteci.carol@gmail.com.

*** muzeograf, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea.

¹ Crăciunescu 2019.

² Piesele supuse studiului nostru sunt rezultatul deplasărilor în teren datorate proiectului internațional B.R.U.A, prilej cu care am aflat de existența topoarelor de la Zlătărei și Drăgășani. Referitor la ultimul topor, cel de la Ocnele Mari, acesta se află în custodia Muzeului de Istorie din Râmnicu Vâlcea, piesa fiind descoperită în urma unor detecții.

³ Tuțulescu, Părășanu 2013-2014, p. 21-22.

Carpați, aceiași lucru se observă și în perioada epocii bronzului prin apariția la sud a unor piese specifice spațiului de la nord de respectivii munți⁴.

A. Repertoriul descoperirilor

Pentru o prezentare succintă a celor trei piese vom utiliza următorul sistem de criterii:

- a. Localizare;
- b. Forma de relief;
- c. Caracterul descoperirii;
- d. Descrierea pieselor.

1. *Daltă cu toc de înmănușare*⁵ (Fig. 1)

- a. Municipiul Drăgășani;
- b. Lunca Oltului;

c. Descoperire întâmplătoare. Piesa a fost descoperită la punctul de vărsare a pârâului Pesceana în râul Olt. Aceasta a fost descoperită cu prilejul achiziționării de pietriș necesar construcției unei locuințe. Cel mai probabil, dalta este o depunere votivă de piese în apropierea apelor;

d. Lungimea = 10 cm; Lățime tăiș = 1,7 cm; Diametru gaură înmănușare = 1,7 x 1,6 cm. În partea superioară prezintă 3 nervuri, spațiul dintre ele fiind decorat cu motive triunghiulare care se suprapun, cu marginea tubului puțin îngroșată. Corpul are secțiunea ovală iar lama are secțiunea rectangulară care se îngustează puțin spre vârf.

2. *Topor plat cu margini ridicate-Randleistenbeile, varianta Glina*⁶ (Fig. 2)

- a. Orașul Ocnele Mari;
- b. Nu se cunoaște;
- c. Toporul a fost descoperit pe raza orașului în urma unor detecții;

d. Lungimea = 10,24 cm; Lățime tăiș = 4,82 cm; Grosimea maximă a marginilor = 1,02 cm; Piesa deține pațină nobilă, puțin exfoliată.

3. *Topor plat, varianta Petrești*⁷ (Fig. 3)

- a. Cartierul Zlătărei, municipiul Drășășani;
- b. Terasă înalță;

c. Descoperire întâmplătoare. Piesa a fost descoperită cu prilejul introducerii țevilor de gaz în cartierul mai sus menționat, în șanțul din fața bisericii din Zlătărei și predată preotului Petcu⁸;

⁴ Aici amintim topoarele plate, varianta Petrești, celturile sau topoarele cu disc (vezi Tutulescu, Terteci 2018).

⁵ Piesă aflată în custodia Muzeului din Drăgășani.

⁶ Piesă aflată în custodia Muzeului din Râmnicu Vâlcea.

⁷ Piesă aflată în proprietatea părintelui de la Zlătărei.

⁸ Mulțumim pe această cale preotului pentru înlesnirea documentării piesei menționate. Nu cunoaștem dacă în momentul descoperirii toporul a fost asociat cu ceramică.

d. Lungimea = 9,20 cm; Lățime tăiș = 6 cm; Grosimea = 0,5 cm; Piesa deține pațină nobilă.

B. Încadrare tipologică și cronologică

Despre evoluția îndelungată a topoarele plate am mai discutat într-un studiu semnat în anul 2015⁹. Acestea își fac apariția în Eneolitic și continuă pînă în Bronzul Târziu sau Hallstatul timpuriu.

Tipologic, topoarele plate au fost împărțite în mai multe variante¹⁰, piesele supuse studiului nostru aparținând următoarelor:

- topor plat, varianta Petrești – exemplarul de la Zlătărei;
- topor plat cu margini ridicate-Randleistenbeile, varianta Glina – exemplarul de la Ocele Mari.

Referitor la exemplarul de la Zlătărei, în literatura de specialitate sunt menționate opt piese¹¹. La sud de Carpați sunt amintite piesele de la Drăgănești-Olt și cel descoperit pe teritoriul județului Tulcea¹². Din punct de vedere al încadrării cronologice a toporului de la Drăgănești-Olt, acesta provine dintr-o necropolă, respectiv M.5¹³, necropolă care se află undeva la palierul cronologic cuprins între Sălcuța-Glina. Atribuirea exemplarului nostru perioadei Bronzului Timpuriu o demonstrează tiparul descoperit la Vučedol¹⁴. Analogii pentru toporul de la Zlătărei găsim și în nivelul B de la Jevišovice¹⁵ încadrat tot în Bronzul Timpuriu.

Toporul plat cu margini ridicate-Randleistenbeile, varianta Glina¹⁶ de la Ocele Mari, îmbogățește numărul de acest gen, în literatura de specialitate cunoscându-se pînă acum 13 exemplare¹⁷. Din punct de vedere al încadrării cronologice, astfel de piese sunt utilizate în perioada Bronzului Timpuriu-Mijlociu.

Referitor la a treia piesă, în literatura română de specialitate au fost vehiculate mai multe denumiri pentru exemplarul aflat în discuție, denumiri ca:

- daltă cu tub¹⁸;
- daltă cu gaură de înmănușare¹⁹;
- daltă cu toc²⁰;
- daltă cu toc de înmănușare²¹;

⁹ Tuțulescu, Părăușanu 2015.

¹⁰ Vulpe 1975, p. 53-54; Gogâltan 1999, p. 132-136; Mareș 2002, p. 117-120; Băjenaru 2014, p. 236-239.

¹¹ Mareș 2002, p. 115; Sunt menționate exemplarele de la: Drăgănești-Olt; Banat; Fărcașul de Sus; Măgheruș; Petrești; Suhărău; Moldovenesti; județul Tulcea.

¹² Mareș 2002, p. 115.

¹³ Băjenaru 2014, p. 237.

¹⁴ Gogâltan 1999, p. 134.

¹⁵ Ciugudean 1996, p. 122; Gogâltan 1999, p. 134.

¹⁶ Referitor la evoluție și aria de răspândire a topoarelor cu margini ridicate vezi Băjenaru 2014 și Tuțulescu, Părăușanu 2015.

¹⁷ Băjenaru 2014, p. 238; Tuțulescu, Părăușanu 2015, p. 219; Astfel, exemplarul de la Ocele Mari devine a 14-a piesă de acest gen.

¹⁸ Petrescu-Dâmbovița 1977, p. 60.

¹⁹ Bader 1978, p. 87.

²⁰ Kacsó 2017, p. 17.

- daltă-celt²².

Din punct de vedere al evoluției, dălțile cu toc de înmănușare își fac apariția în perioada

Bronzului Mijlociu și continuă până în perioada timpurie a Hallstatului, respectiv Ha B1²³. Acest tip de piesă a fost subiectul unui amplu studiu publicat de cercetătorul Gabriel Bălan în anul 2009. Astfel, la acel moment, în zona României erau catalogate 67²⁴ de puncte cu astfel de piese²⁵.

Tipologic, dălților cu toc de înmănușare din România le-a fost stabilită o împărțire în patru mari categorii (I-IV), fiecare cu subtipuri²⁶. Din punct de vedere al încadrării tipologice, piesa noastră intră în prima categorie tipologică²⁷ și în primul subtip: I.a²⁸.

Cronologic, dălțile cu toc de înmănușare cu lamă dreaptă de tip I.a²⁹ au ca evoluție perioada cuprinsă între Bronz Târziu I-II – Ha B³⁰.

C. Câteva concluzii

Referitor la funcționalitatea celor trei piese, considerăm că puteau să dețină o dublă utilitate fiind folosite atât ca arme³¹ cât și ca unelte³².

Prin prezentarea celor 3 exemplare, harta localităților cu piese din metal descoperite în Oltenia crește prin adăugarea a două noi puncte.

De asemenea, prin cele menționate mai sus sunt introdus în circuitul științific piese unicat la acest moment pentru metalurgia bronzului din Oltenia: aici ne referim la toporul plat, varianta Petrești, și la dalta cu toc de înmănușare.

Așa cum afirmam la începutul studiului, prin piesele din metal descoperite în zonă putem să stabilim anumite trasee și rute comerciale, centrul de difuziune a acestor produse finite fiind Transilvania³³.

²¹ Bălan 2009.

²² Bălan 2009, p. 11.

²³ Acest tip de piesă cunoaște o largă răspândire fiind întâlnit în: Marea Britanie, Franța, Germania, Austria, Polonia, Europa de Nord, Slovacia, Cehia, Ucraina, spațiul fostei Iugoslavii, Ungaria, Republica Moldova (vezi Bălan 2009, p. 10).

²⁴ În total sunt publicate 84 de dălți și 12 tipare pentru turnat.

²⁵ Bălan 2009, p. 9; Majoritatea sunt din spațiul transilvănean, 6 din Moldova, 3 din Muntenia și 1 din Dobrogea. Pentru zona de nord-est a Olteniei și pentru întreaga regiune de la vest de râul Olt, piesa este prima semnalare de acest gen.

²⁶ Bălan 2009, p. 11-30.

²⁷ Dălți cu toc de înmănușare cu lamă dreaptă.

²⁸ Sunt stabilite 6 subtipuri: a-f.

²⁹ Acest subtip este cel mai răspândit.

³⁰ Bălan 2009, p. 30.

³¹ Pentru topoarele plate din perioada Bronzului Timpuriu și debutul perioadei mijlocii, cercetătorul Radu Băjenaru le înadrează la categoria armelor (Băjenaru 2014, p. 236-239).

³² Pentru dălțile cu toc de înmănușare se propune utilizarea lor la prelucrarea materialelor din lemn sau piele, cât și la confecționarea obiectelor din bronz, lemn și os (Bălan 2009, p. 31).

³³ Aceste tipuri de arme/unelte se găsesc cu predilecție în Transilvania. Cel mai probabil principala rută comercială rămâne Oltul și afluenții acestuia, dar nu ar trebui omise și drumurile de plai.

Abrevieri:

Apulum – Apulum, Alba Iulia.

Buridava - Buridava. Studii și materiale, Râmnicu Vâlcea.

Oltenia – Oltenia N.S. Craiova.

PBF - Prähistorische Bronzefunde, München.

Bibliografie:

Bălan 2009 – G. Bălan, *Cronologia și tipologia dărilor de bronz cu toc de înmănușare din România*, Apulum, XLVI, p. 1-40.

Băjenaru 2014 – R. Băjenaru, *Sfârșitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpați și Dunăre*, Cluj-Napoca.

Bader 1978 – T. Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București.

Ciugudean 1996 – H. Ciugudean, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica XIII, București.

Crăciunescu 2019 – G. Crăciunescu, *Metalurgia epocii bronzului în Oltenia*, Târgu Jiu.

Gogâltan 1999 – F. Gogâltan, *Bronzul timpuriu și mijlociu în Banatul Românesc și pe cursul inferior al Mureșului (Die Frühe und Mittlere Bronzezeit im rumänischen Banat und am Unterlauf der Marosch. Die Chronologie und die Metallfunde)*. Timișoara: Orizonturi Universitare.

Kacsó 2017 – C. Kacsó, *Descoperirile de bronzuri din depresiunea Oașului. Cu specială privire asupra depozitului de la Bătaraci*, Baia Mare.

Mareș 2002 - I. Mareș, *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Suceava.

Petrescu-Dâmbovița 1977 – M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București.

Tuțulescu, Părăușanu 2013-2014 – I. Tuțulescu, O. Părăușanu, *Câteva contribuții la topoarele de tip Jászladány din depozitele Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea*, Buridava, XI, p. 17-25.

Tuțulescu, Părăușanu 2015 - I. Tuțulescu, O. Părăușanu, *Noi date asupra unor topoare din perioada bronzului timpuriu aflate în Muzeului Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea*, Buridava XII, 2, p. 212-214.

Tuțulescu, Terteci 2017, - I. Tuțulescu, C. Terteci, *Depozitul de bronzuri de la Șerbănești, județul Vâlcea*, Oltenia XXIV, p. 47-59.

Vulpe 1975 - A. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien II*, PBF, IX/5.

Harta cu descoperirile

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3